

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-4.45>

Красильникова І.В., Вариченко А.Є., Жук В.О.

м. Вінниця, Україна

[ivs1327@gmail.com](mailto:ivs1327@gmail.com)

## ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ ТА ЗВИЧАЇВ

**Анотація.** У статті розглядається проблема формування цінностей особистості сучасного школяра засобами народних традицій та звичаїв. Обґрунтовано значення етнокультурної спадщини у виховному процесі, визначено основні підходи до інтеграції етнографічного компонента в освітній простір школи. Акцентовано увагу на ролі традицій і звичаїв у формуванні моральних, духовних і національних цінностей учнів.

**Ключові слова:** цінності, особистість школяра, народні традиції, звичаї, виховання, національна ідентичність, культурна спадщина.

**Abstract.** The article considers the problem of forming the values of the personality of a modern schoolchild by means of folk traditions and customs. The importance of ethnocultural heritage in the educational process is substantiated, the main approaches to integrating the ethnographic component into the educational space of the school are determined. Attention is focused on the role of traditions and customs in the formation of moral, spiritual and national values of students.

**Keywords:** values, personality of a schoolchild, folk traditions, customs, upbringing, national identity, cultural heritage.

У сучасному освітньому просторі України особливої актуальності набуває проблема формування цінностей особистості школяра. Динамічні соціокультурні зміни, глобалізаційні процеси та трансформація моральних орієнтирів зумовлюють необхідність пошуку ефективних засобів виховання підростаючого покоління. Одним із таких засобів є народні традиції та звичаї, які виступають носіями духовного досвіду нації та важливим чинником формування ціннісних орієнтацій.

Проблема формування цінностей особистості широко висвітлена у працях вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, І. Бех наголошує на особистісно орієнтованому підході у вихованні, який передбачає розвиток внутрішнього світу дитини [1]. В. Сухомлинський підкреслює важливість духовного виховання через прилучення до культурних надбань народу [2]. Значну увагу ролі традицій у вихованні приділяли К. Ушинський та сучасні дослідники освітньої філософії [3; 4; 5; 6].

Формування цінностей особистості є складним і багатовимірним процесом, який охоплює моральний, духовний, культурний та соціальний аспекти. У цьому контексті народні традиції та звичаї виступають як важливий педагогічний ресурс, що сприяє передачі соціального досвіду від покоління до покоління [6].

Народні традиції відображають систему моральних норм і ідеалів, що формувалися протягом століть. Вони включають календарно-обрядові свята, фольклор, народні ремесла, звичаї повсякденного життя. Їх використання у

виховному процесі сприяє формуванню у школярів таких цінностей, як повага до родини, любов до рідної землі, відповідальність, толерантність та працьовитість.

Важливим є те, що народні традиції мають синкретичний характер, поєднуючи в собі естетичні, моральні та пізнавальні компоненти. Саме це забезпечує їхню ефективність як виховного засобу. Наприклад, участь у народних обрядах сприяє не лише засвоєнню знань про культуру, а й формуванню емоційного зв'язку з нею, що є необхідною умовою становлення ціннісних орієнтацій.

Особливе значення має інтеграція народознавчого компонента у зміст навчальних дисциплін. На уроках української літератури учні ознайомлюються з усною народною творчістю, що формує їхнє уявлення про моральні ідеали народу. На уроках історії розглядаються традиції та звичаї як елементи культурної спадщини, а на уроках трудового навчання та технологій вивчаються народні ремесла, орнаментика, символіка. Така міжпредметна інтеграція сприяє формуванню цілісного світогляду школярів [2; 8].

Значну роль відіграє позакласна та виховна робота. Організація народних свят, таких як Андріївські вечорниці, Різдвяні та Великодні обряди, сприяє активному залученню учнів до культурної практики. Участь у таких заходах дозволяє школярам не лише спостерігати, а й безпосередньо переживати традиції, що значно підвищує ефективність виховного впливу.

Варто також підкреслити роль народного мистецтва як засобу формування естетичних і духовних цінностей. Вивчення народної пісні, танцю, декоративно-ужиткового мистецтва сприяє розвитку творчих здібностей учнів, формує їхній естетичний смак і повагу до культурної спадщини [9; 10; 11].

Окремої уваги заслуговує використання інтерактивних методів навчання. Проектна діяльність, дослідницькі роботи, майстер-класи з народних ремесел, театралізації обрядових дійств дозволяють учням виступати активними учасниками освітнього процесу. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, самостійності та відповідальності [7].

Крім того, формування цінностей значною мірою залежить від створення відповідного освітнього середовища. Шкільний простір має бути насичений елементами національної культури: оформлення класів у традиційному стилі, використання символіки, організація тематичних виставок. Це сприяє постійному зануренню учнів у культурний контекст.

Не менш важливою є взаємодія школи з родиною, оскільки саме сім'я є первинним носієм традицій. Спільні заходи за участю батьків, залучення родин до відтворення звичаїв сприяють наступності виховного процесу та зміцненню зв'язку поколінь.

Також варто враховувати вікові та індивідуальні особливості школярів у процесі формування цінностей. Для школярів важливим є емоційне сприйняття традицій, їх осмислення та критичне переосмислення. Тому педагог має добирати відповідні методи та форми роботи залежно від вікової категорії учнів.

У контексті сучасних викликів важливим є поєднання традиційних і інноваційних підходів. Використання цифрових технологій (віртуальні екскурсії, мультимедійні презентації, онлайн-проекти) дозволяє зробити процес ознайомлення з народною культурою більш доступним і привабливим для сучасних школярів [7].

Таким чином, системне та цілеспрямоване використання народних традицій і звичаїв у освітньому процесі забезпечує ефективне формування цінностей особистості школяра, сприяє розвитку його духовного світу та формуванню національної ідентичності.

Отже, народні традиції та звичаї є важливим засобом формування цінностей особистості сучасного школяра. Їх використання в освітньому процесі сприяє розвитку духовності, національної свідомості та моральних якостей учнів. Ефективність цього процесу залежить від системності, педагогічної доцільності та інтеграції традицій у різні види діяльності школярів.

### Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Виховання особистості : Підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Либідь, 2008. 848 с.
2. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України : аналіт.-інформ. Матеріали / О.В. Бабак [та ін.]; голова ред. кол. В.І.Довженко; Держ. Комі. України у справах сім'ї та молоді. К. : [б.в.], 2003. 191с.
3. Перспективні освітні технології : науково-методичний посібник / А.М. Алексюк [та ін.]; заг. Ред. Г.С. Сазоненко. К. : Гопак, 2000. 560 с.
4. Духовно-моральне виховання особистості: інноваційний підхід : навч.-метод. Посібник /Т.Д. Дем'янюк [та ін.]; Ін-т інновац. Технологій і змісту освіти, Рівнен. Держ. Гуманіт. Ун-т, Н.-д. лаб. Інновац. Виховних технологій, Навч.-метод. центр Відділу освіти Березнів. Райдержадмін. К. : Волинські обереги; Рівне: [б.в.], 2003. 316 с.
5. Нова українська школа : поради для вчителя / за заг. ред. Н.М. Бібік. К. : Літера ЛТД, 2029. 208 с.
6. Столяренко О.Б. Психологія особистості : Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2012. 280с.
7. Сікорський П.І. Нова педагогіка. Л. : Львівська політехніка, 2021. 540 с.
8. Савчук І.В. Педагогічна взаємодія між шкільними уроками як важливий чинник художньо-трудової підготовки учнів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ДОВ „Вінниця”, 2008. Вип.16. С. 213 - 218.*
9. Савчук І.В. Педагогічні умови естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи. Молодь і ринок. Дрогобич : ДДПІ, 2010. № 12. С. 82-85.
10. Савчук І.В. Педагогічна система художньо-трудової підготовки та умови формування естетичних смаків школярів засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems. 2010.04.28. № 25. С. 67-74.*
11. Формування естетичних смаків у учнів 5-9 класів на уроках обслуговуючої праці в процесі вивчення декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол. : І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2006. Вип. 12. С. 67-71.*